

XALÍQTÍN JASLARDÍN SAZ SHERTIWGE ÚYRETIW DÁSTÚRLERI

Tawbemuratova Aziza

*ÓZMKÓMI NF “Folklor hám etnografiya” kafedrası
“Baqsıshılıq hám dástanshılıq” qaniygeligi 1-kurs student*

Allambergenova Gúlnara

“Folklor hám etnografiya” kafedrası professor

Annotaciya: *Bul maqalada xalıqtın jaslardıń saz shertiwge úyretiw dástúrleri hámde muzikalıq ásbap qaraqalpaqlarda bul-duwtar, bul ásbap derlik barlıq xojalıqlarda bolǵanlıǵı, duwtardıń oynawdı úyretiw, esitken namanı shertiw, esitkenin qaytalaw dástúrleri menen júzege asırılǵanlıǵı haqqında sóz etilgen.*

Gilt sózi: *Muzıka, qosıq, saz, xalıq, ustaz, ata-ana, shıǵarma, dóretiwshilik, baqsı, duwtar.*

Qaraqalpaq xojalıqlarında balalardı xalıqtın muzikalıq mádeniyatına, muzikalıq ásbaplarda oynawǵa, muzikalıq dóretiwshilikke úyretiw dástúrlinde ózgeshelik bar. Mısalı, balalardı jas gezinen baslap muzikalıq ásbaplardı shertiwge úyretken. Olardıń ustazları ata-anaları hám muzikalıq sawatlıǵı bar oqıtıwshılar bolǵan. Tiykargı muzikalıq ásbap qaraqalpaqlarda bulduwtar, bul ásbap derlik barlıq xojalıqlarda bolǵan. Óytkeni qaraqalpaq xalqınıń jan sezimide, jan sherigi de -duwtar bolǵan.

Duwtar-xalıq danalıǵı, “góne kóz shejiresi, kópti kórgen qariyanıń kókrek naması” atadanbalaǵa násilden-násilge kózdiń qarashıǵınday saqlanıp jetkerilip beriletuǵın miyras esaplanǵan. Baqsınıń ózi duwtarı menen otırıp, jeke dawıs penen qosıq aytıw yamasa jeke duwtarda nama shertiw qaraqalpaqlardıń muzikalıq óneriniń tiykargı dástúri esaplanǵan. Duwtardıń oynawdı úyretiw, esitken namanı shertiw, esitkenin qaytalaw dástúrleri menen júzege asırılǵan. Sonıń ishinde esitkendi qaytalaw usılı (sluxo-podrajatelniy metod) balanıń muzikalıq esitiw qábiletin rawajlandırıwǵa, esitken namanı tez qabıllap qaytadan namaǵa salıp shertiwge, uzaq waqıt esinde saqlawǵa tásirin tiygizedi. Mısalı, ustaz ásbaptı qalay uslawdı, qalay namaǵa keltiriwdi, qolı menen perdelerdi uslawdı, qol menen háreket etiwdi kórsetkennen keyin, bala óz ásbabında ózine tanıs muzıkanı yamasa ustazı úyretken muzıkanı shertedi. Ustaz hám oqıwshı bir-birine qarap háreket qiladı, yamasa biriniń-biri háreketin kórgenindey etip qaytalaydı. Usınday etip

izbe-izlikte úyretilgen shınıǵıwlar nátiyjesinde bala tez úyrenip, kórgenlerin este saqlap tez qabil etedi.

Burın balanıń jasına qaray, boyınıń uzın yamasa qısqaılıǵına qarap muzıkalıq ásbaptı ataanaları ózleri jasaǵan yamasa satıp alıp bergen. Jas dáwir ózgesheligine qaray duwtarǵa úyretiw dástúrleride názerde tutılǵan. Kelte namalardı úlkenler de, jaslar da duwtarda sherte beredi. Qaraqalpaq qızlarınıń arasında duwtardı sheber shertiwshiler oǵada kóp. Qaraqalpaqlar haqıy muzıkantlar desek qátelespeymiz.

Mısalı, baqsı qız Húrliman jasınan baslap saz shertti, birinshi namaların ol óz ákesi Berdaq baqsıdan úyrenedi. Berdaq duwtardı oǵada jaqsı shertken.

Ol óziniń jeke ónerin, nama shertiw sırların, atqarıw usılların shákirti Húrlimanǵa kúnde qadaǵalap úyretip saz shertiw qábiletlerin rawajlandırıp otırǵan.

Joqarıda ayılǵanlardıń bári xalıq pedagogikasında muzıkalıq ásbaplardı shertiwge úyretiw dástúrleriniń hár túrli, jeke xarakterde bolǵanlıǵın dálilleydi.

Muzıkaǵa úyretiw hám tárbiyalawdıń ózgesheligi burınları arnawlı muzıkalıq oqıw orınlarınıń, nota jazbalarınıń joq bolıwına baylanıslı óz betinshe úyreniw qosıqshı- sazandelerden, jırawlardan tálim-tárbiya alıw hám belgili bir óner túrin úyreniw, óz sheberligin rawajlandırıw, jetilistiriw ushın kórgenleri menen esitkenlerin este saqlap qalıw qábiletin rawajlandırıw tiyis bolǵan. Bizniń oymızsha bul esitkenin eliklep qaytalaw usılı (sluxo-podrajatelniy metod) búgingi kúnde eń bir qolaylı kerekli usıl. Sebebi, nota menen shertiw úyreniwshiniń muzıkalıq esitiw qábiletin hár tárepleme jetilistre almaydı, ol tek kóriw qábiletine basımraq tásir etedi. Al xalıq paydalanǵan bul usıl, kerisinshe úyreniwshiniń muzıkalıq esitiw qábiletin ǵana rawajlandırıp qoymaydı, esitken namanı tez arada qabıllap qayta namaǵa salıp shertiw qábiletin arttıradı.

REFERENCES:

1. Esemuratov B. DEVELOPMENT OF CHILDREN'S CREATIVITY ON THE BASIS OF PEDAGOGICAL TECHNOLOGY AS AN EXAMPLE OF KARAKALPAK FOLK SONGS //Modern Science and Research. – 2023. – T. 2. – №. 10. – С. 835-840.
2. Esemuratov B. EDUCATION OF YOUNG PEOPLE TO PATRIOTISM, COURAGE, AND FREEDOM THROUGH SPOONS

PERFORMED BY OTHERS //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 197-202.

3. Ospanova R. THE SITUATION OF USING THE CREATIONS OF COMPOSER MUKHTOR ASHRAFIY AND DONI ZOKIROV IN MUSIC LESSONS //Modern

Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 190-196.

4. Ospanova R. WAYS OF DEVELOPMENT AND IMPROVEMENT OF MUSIC

EDUCATION PEDAGOGY //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. –

С. 822-828.

5. Jiyenbaevich M. I. The evolution of music pedagogy of the karakalpak people: Historical and theoretical aspects //Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities. –

2021. – Т. 11. – №. 10. – С. 27-32.

6. Jiyenbaevich M. I. Competence-based approach in higher musical and professional education //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2022.

– Т. 12. – №. 4. – С. 42-47.

7. Moyanov I. TRAINING AND DEVELOPMENT OF ART PERSONNEL //Modern

Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 9. – С. 65-69.

8. Jiyenbaevich M. I. COMPETENCE-BASED APPROACH IN HIGHER MUSICAL AND PROFESSIONAL EDUCATION //PROMINENCE OF INFORMATION BASES& MEDIA ASSESSMENTS IN THE POST CONFLICT MARKETING ENVIORNMENT.

9. Moyanov I. TRAINING AND DEVELOPMENT OF ART PERSONNEL //Modern

Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 9. – С. 65-69.

Моянов Ы. Д. ҚОРАҚАЛПОҚ ХАЛҚИ МУСИҚИЙ ПЕДАГОГИКАСИНИНГ ТАРИХИЙ-НАЗАРИЙ ЖИХАТЛАРИ //Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал. – 2021. – №. 5.

10. Моянов Ы. Д. ҚОРАҚАЛПОҚ ХАЛҚИ МУСИҚИЙ ПЕДАГОГИКАСИНИНГ ТАРИХИЙ-НАЗАРИЙ ЖИХАТЛАРИ //Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал. – 2021. – №. 5.

11. Ануаровна О. Р. ҚОРАҚАЛПОҚ ХАЛҚ КУЙЛАРИ ВОСИТАСИДА БОЛАЛАР

ИЖОДКОРЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ. – 2023.

12. Anuarovna U. E. IMPROVING THE MECHANISMS OF EDUCATING STUDENTS IN THE SPIRIT OF INTER-ETHNIC HARMONY BASED ON NATIONAL MUSIC IN THE CONDITIONS OF ETHNO-CULTURAL RELATIONS //International Journal of

Advance Scientific Research. – 2023. – Т. 3. – №. 09. – С. 329-333.

13. БОЛАЛАР Қ. Х. К. В., РИВОЖЛАНТИРИШ И. MODERN SCIENCE AND

RESEARCH //MODERN SCIENCE. – 2023. – Т. 2181. – С. 3906.

14. Ospanova R. DEVELOPMENT OF CHILDREN'S CREATIVITY THROUGH BLACK

FOLK SONGS //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 9. – С. 70-73.

15. Nawrizbaeva A. A. THE PERFORMANCE SKILLS OF KARAKALPAK BAKSHIS

//Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 906-910.

16. Nawrizbaeva A. A. BAQSÍ, SÁZENDE GENJEBAY TILEWMURATOV TÍN

ACTQARÍWSHÍLÍQ METHODS //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 218-223.

17. Muxammetdinova L. THE DEVELOPMENT OF THE ART OF GIVING IN NORTHERN

PAKISTAN AS AN EXAMPLE OF THE YEARS OF INDEPENDENCE //Modern

Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 9. – С. 74-78.

18. Maxamatdinovna M. L. FOLKLORE AS A SPECIAL FORM OF CREATIVITY

//International Journal of Advance Scientific Research. – 2023. – Т. 3. – №. 09. – С. 282284.

19. Makhammatdinovna M. L. As a Means of Providing Aesthetic Education to the Students of the Art of Embroidery //Vital Annex: International Journal of Novel Research in

Advanced Sciences. – 2023. – Т. 2. – №. 3. – С. 149-152.

20. Askarova Z., Maxamatdinova L. Ceremonies Solemnly Held in Connection with Public

Holidays //Miasto Przyszłości. – 2022. – Т. 27. – С. 181-183.

21. Махамматдинова Л. ЎЗБЕК ВА ҚОРАҚАПОҚ МУСИҚА МАДАНИЯТИНИНГ РИВОЖЛАНИШИДА БАСТАКОРЛАРНИНГ ҚЎШГАН ҲИССАСИ //Oriental Art and Culture. – 2022. – Т. 3. – №. 2. – С. 782-786.

22. Есанов М. ФОРМИРОВАНИЕ НРАВСТВЕННЫХ КАЧЕСТВ ЛИЧНОСТИ СРЕДСТВАМИ МУЗЫКИ //Oriental Art and Culture. – 2023. – Т. 4. – №. 1. – С. 719725.

23. Ayarova K., Yesanov M. Organization of Music Lessons by the Teacher in Various Ways //Miasto Przyszłości. – 2022. – Т. 27. – С. 189-191.

24. Esanov M., Ametov A. DOIRA SAN'ATINING RIVOJLANISHI VA TARIXI //Oriental Art and Culture. – 2022. – Т. 3. – №. 2. – С. 729-733.

25. Есанов М. Знание особенностей воздействия музыкального искусства на человека //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 12. – С. 767-771.

26. Есанов М. О. ЎЗБЕК ХАЛҚ ЧОЛҒУЛАРИДА ИЖРОЧИЛИК ТАРИХИ //Oriental Art and Culture. – 2022. – Т. 3. – №. 1. – С. 578-584.

27. АЛЛАМБЕРГЕНОВА Г. ҚАРАҚАЛПАҚ БАҚСЫСЫ СЭЛМЕНБАЙ САДЫҚОВТЫҢ ДӨРЕТИЎШИЛИК ЖОЛЫ //Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры. – 2023. – Т. 3. – №. 10. – С. 112-117.

28. Allambergenova G. THE LIFE AND CAREER OF COMPOSER OSERBAI ALLANAZAROV //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 217-224.

29. Allambergenova G. GOALS AND OBJECTIVES OF MUSIC EDUCATION IN PRIMARY SCHOOL //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 849855.

30. Tajimuratova S. FORMATION OF STUDENTS'SKILLS OF INDEPENDENT PERFORMANCE THROUGH THE TEACHING OF ART HISTORY //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 841-849.

31. Saginbaevna T. S. FORMATION OF STUDENTS'SKILLS OF INDEPENDENT PERFORMANCE THROUGH THE TEACHING OF ART HISTORY //Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development. – 2022. – Т. 9. – С. 386-392.

32. Sag'inbaevna T. S. Cultural Life in Uzbekistan during the Years of Independence //Spanish Journal of Innovation and Integrity. – 2023. – Т. 18. – С. 39-41.

33. Tajimuratova S. FORMATION OF STUDENTS'SKILLS OF INDEPENDENT PERFORMANCE THROUGH THE TEACHING OF ART HISTORY //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 841-849.

34. Saginbaevna T. S. Management and study of culture and art. – 2022.

35. Тажимуратова Ш. С. САНЪАТШУНОСЛИК ФАНЛАРИНИ ЎҚИТИШ ОРҚАЛИ

ТАЛАБАЛАРНИНГ МУСТАҚИЛ ИШЛАШ
КЎНИКМАЛАРИНИ

ШАКЛЛАНТИРИШ. – 2023.

36. Tajimuraova S. S. INFORMATION AND COMMUNICATIONS IN MANAGEMENT

//Journal of Integrated Education and Research. – 2022. – Т. 1. – №. 5. – С. 509-511.

37. Qudenov R. QORAQALPOQ XALQ QO'SHIQLARI ASOSIDA YOSHLARNI

TARBIYALASH //«ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В XXI ВЕКЕ». – 2023.

38. Kudenov R. WAYS TO TEACH FOURTH GRADERS A SINGING LESSON //Modern

Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 225-232.

39. Kudenov R. METHODS OF CONDUCTING A MUSIC CULTURE LESSON IN THE

FOURTH GRADE //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 856-861.

40. Шыныбеков А. САМАРАЛИ НАТИЖАГА ЭРИШИШДА ЎҚУВЧИЛАР УЧУН ПЕДАГОГИК ВОСИТАЛАР //Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры. – 2023. – Т. 3. – №. 11. – С. 76-79.

41. Shinibekov A. QORAQALPOQ MUSIQA MADANIYATIDA MILLIY OGZAKI

IJODINING GAVDALANISHI //Miasto Przyszłości. – 2023. – Т. 39. – С. 204-206.

42. Shinibekov A. Historical and Social Events in Folklore Works from the Point of View of

People's Relationships //Miasto Przyszłości. – 2022. – Т. 27. – С. 199-201.

43. Шыныбеков А. Қорақалпоқлар санъатининг сарчашмалари Шарқий Европа ва Осиё қадимий маданияти билан чамбарчас боғлиқлиги //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 12. – С. 910-915.

44. Niyazbaeva A., Kamalova G. ÓZBEKISTON XALQ BAXSHISI QALLIEV TEÑELBAY GENJEBAEVICH IJODI //Общественные науки в современном мире: теоретические и практические исследования. – 2023. – Т. 2. – №. 7. – С. 22-24.

45. Segizbaeva G., Kamalova G. M. DEVELOPMENT OF THE ORCHESTRA OF MUSICAL INSTRUMENTS IN KARAKALPAKSTAN //Modern Science and Research.

– 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 875-879.

46. Abdikarimova I. T., Kamalova G. M. QARAQALPAQSTAN RESPUBLIKASÍNDAGÍ BIRINSHI FLEYTA ATQARÍWSHÍSÍ //Journal of new century innovations. – 2023. – Т.

43. – №. 3. – С. 178-181.

47. Guldana S., Kamalova G. M. J. CHARSHIMOVTIÑ DÓRETIWSHILIGINDE FUGA

JANRI //World scientific research journal. – 2023. – Т. 22. – №. 2. – С. 32-38.

48. Omarova A. SCHOOL CHEERS THROUGH MUSIC PROFESSIONAL DIRECTION

//Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 151-8. 8.Omarova A.

SCHOOL CHEERS THROUGH MUSIC PROFESSIONAL DIRECTION //Modern

Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 151-156.

49. Омарова А. ПРИМЕНЕНИЕ ИННОВАЦИОННО-ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ ПРИ ПРЕПОДАВАНИИ

МУЗЫКАЛЬНОГО УРОК.

50. Begis P., Kamalova G. M. SÓNYES JULDIZ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 32. – №. 2. – С. 55-59.

51. Niyazbaeva A., Kamalova G. ÓZBEKISTON XALQ BAXSHISI QALLIEV TEÑELBAY GENJEBAEVICH IJODI //Общественные науки в

современном мире: теоретические и практические исследования. – 2023. – Т. 2. – №. 7. – С. 22-24.

52. Segizbaeva G., Kamalova G. M. DEVELOPMENT OF THE ORCHESTRA OF MUSICAL INSTRUMENTS IN KARAKALPAKSTAN //Modern Science and Research.

– 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 875-879.

53. Abdikarimova I. T., Kamalova G. M. QARAQALPAQSTAN RESPUBLIKASÍNDAGÍ BIRINSHI FLEYTA ATQARÍWSHÍSÍ //Journal of new century innovations. – 2023. – Т.

43. – №. 3. – С. 178-181.

54. Kamalova G. M. et al. ÓZBEKSTAN XALIQ BAQSISI ĠAYRATDIN ÓTEMURATOV //TADQIQOTLAR. – 2023. – Т. 25. – №. 1. – С. 40-42.

55. Kamalova G. M. et al. ÓZBEK MUZIKASINDA BALALAR FOLKLORI //Journal of new century innovations. – 2023. – Т. 39. – №. 2. – С. 85-87.

56. Kamalova G. M. et al. QARAQALPAQTÍŃ BAY MIYRASI //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 32. – №. 2. – С. 52-54.

57. Kamalova G. M. et al. QARAQALPAQSTANDA AKADEMIYALIQ VOKAL JÓNELISI

//World scientific research journal. – 2023. – Т. 22. – №. 2. – С. 21-25.

58. Guldana S., Kamalova G. M. J. CHARSEMOVTÍŃ DÓRETIWSHILIGINDE FUGA

JANRI //World scientific research journal. – 2023. – Т. 22. – №. 2. – С. 32-38.

59. Kamalova, G. (2023). QÁLEMI ÓTKIR KOMPOZITOR (D.Djaňabaeva dóretiwshilik jolí). Вестник музыки и искусства, 1(2), 37–39.

60. Charshemov J. A REVIEW OF MARKABAY JIEMURATOV'S WORK //Modern

Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 818-821.

61. Чаршемов Ж. МУСТАҚИЛЛИК ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕК КИНОМУСИҚАСИ

//Вестник музыки и искусства. – 2023. – Т. 1. – №. 2. – С. 16-22.

62. Charshemov J. A REVIEW OF MARKABAY JIEMURATOV'S WORK //Modern

Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 818-821.

63. Abdikarimova, I. (2023). ORTA AZIYADAGÍ OYANÍW DÁWIRI. Вестник музыки и искусства, 1(2), 161–163

64. Чаршемов, Ж. (2023). МУСТАҚИЛЛИК ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕК КИНОМУСИҚАСИ.

Вестник музыки и искусства, 1(2), 16–22

65. Charshemov J. Problems of Using Karakalpak Folklore in Composers //Vital Annex: International Journal of Novel Research in Advanced Sciences. – 2023. – Т. 2. – №. 3. –

С. 270-273.

66. Abatbayeva U. INITIAL LEVEL OF STUDENTS' MUSICAL CREATIVITY

DEVELOPMENT //Modern Science And Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 323-326.

67. Абатбаева У. А. Арт-Педагогические И Арт-Терапевтические Технологии, Методы Пребывания В Образовании, Формы И Инструменты //Miasto Przyszłości. – 2023. –

Т. 40. – С. 496-498.